

Forum

Verdraagzaamheid: een discussie

Sinds de oorlog zijn de gesprekscentra en de discussiegroepen als paddestoelen uit de grond gerezen. Wetenschappelijke, religieuze of culturele manifestaties waar het woord slechts van één zijde gevoerd wordt „doen” het niet meer. Men kan dit verschijnsel niet verklaren door de ontwaarding van het woord als drager van de gedachte en het misbruik dat van dit communicatiemiddel gemaakt is. Immers bij de zwaargeladen en probleemzwangere gesprekken worden nog veel meer woorden gebruikt en ervaart men in nog sterkere mate de hulpeloosheid van deze menselijke uitdrukingsmogelijkheid. De neiging — en de noodzakelijkheid — om steeds meer over te schakelen op kleinere groepen die gezamenlijk een onderwerp doorpraten i. pl. v. een massale gehoorzaal die in ontzag het gebodene in ontvangst neemt moet diepere gronden hebben. O. i. wijst deze ontwikkeling op een veel ernstiger crisis n.l. de moeilijkheid om werkelijk present te zijn, tegenwoordig aan de werkelijkheid.

De realiteit, de wereld, de „anderen” bestaan onafhankelijk van mij. Zij zijn „gegeven”, ik moet ze aanvaarden en als zodanig staan zij ook werkelijk boven mij. Alleen in een zekere mate van ondergeschiktheid kan ik met deze situatie vrede nemen. Het is echter deze ondergeschiktheid, deze „De-mut”, dien-moed, een noodzakelijke voorwaarde om tegenwoordig te komen aan mensen en dingen, die de huidige mens maar moeizaam ligt. Ook al beweert hij het tegendeel, hij kan zijn medemens alleen maar zien als de medevragende, niet als degene die een antwoord geeft dat geldt onafhankelijk van de mening van de vraagsteller. Het gesprek loopt dan ook meestal dood als er een stellige bewering valt: de energie om de verdere vraag te stellen, n.l. waar deze zekerheid vandaan komt, ontbreekt dikwijls. Soms ook ontbreekt de moed van de „antwoord-man” om te bekennen dat hij zelf dit antwoord aanvaardt vanuit

een algemeen menselijk gegeven, een gemeenschap, een ander met meer gezag dan hij, groter zelfs dan de mens. Er komt in deze omstandigheden iets „onverdragelijks” in deze verhouding waarin de ene mens als de meer zekere staat tegenover de onzekere. Zowel de vraagsteller als degene die hier spreken moet voelen zich gegeneerd en het forum gaat met een kennelijk gevoel van hulpeloosheid uiteen. Het diepste, waarom het nu eigenlijk ging, heeft men noch durven vragen noch durven uitspreken.

Aan deze benaderingswijze zitten ongetwijfeld ook vele goede kanten. In ieder geval spreekt er het verlangen uit om bij de ander tegenwoordig te komen, medemens te zijn. Men verdraagt deze scheiding niet langer meer. Vroeger wendde de mens zich naar de wereld door concentratie op een ideaal. Thans gaat hij er van uit slechts in de toewending tot de ander de ontplooiing te vinden van het eigen zelf. Ideeën „zeggen” mij niets omdat hun dragers n.l. zo weinig zeggen. Ideeën leven alleen maar in de mensen en ik zal de mens weer nabij moeten komen voor de gehele gedachtenwereld rond mij weer werkelijkheid wordt. Zo gesteld zullen ook de verschillende vormen van hoger onderwijs niet aan een zekere herziening der didactiek kunnen ontsnappen en zo is het godsdienstgesprek eveneens op een geheel andere basis gekomen, met geheel andersoortige moeilijkheden dan vroeger. Alle gesprekspartners moeten immers bewogen worden door een gedachte: laat het gesprek niet uit zijn. Poneer hier niet een antwoord of een zekerheid waardoor de ander uit het veld geslagen wordt of op een niveau geplaatst van waar uit hij geen kans meer ziet uit eigen kracht omhoog te komen en zich eenzelfde inzicht eigen te maken. Dit lijkt de houding van een koloniale mogendheid tegenover een onderontwikkeld gebied, een rijkard tegenover een arme die ons al even onverdragelijk lijkt.

In dit licht is de poging om van de zijde der katholieke studenten aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam bij gelegenheid van het 325-jarig bestaan van